

s.remissvar@regeringskansliet.se
s.sof@regeringskansliet.se

Yttrande över remiss En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga (SOU 2024:30)

Er beteckning: S2024/00978.

Länsstyrelsen Västernorrland (hädanefter länsstyrelsen) yttrar sig över utredningen En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga (SOU 2024:30).

Sammanfattning och övergripande synpunkter

Länsstyrelsen avstyrker utredningens förslag med huvudsaklig anledning att avsedda effekter inte bedöms kunna uppnås.

Utredningen föreslår att en ny statlig myndighet inrättas; Myndigheten mot ungdomskriminalitet (MUK). Den ska ha särskilda beslutsorgan som ansvarar för att fatta beslut om individuella brottsförebyggande åtgärder till enskilda. En ny lag, Lagen om brottsförebyggande åtgärder för unga, föreslås reglera ordningen.

Enligt utredningens direktiv ska förslagen bidra till tydligare åtgärder från samhället när barn och unga har hamnat i en kriminell bana. De avser också möjliggöra tidigare, tillräckliga och mer samordnade insatser för att förebygga fortsatt kriminalitet.

- Länsstyrelsen anser att en ny myndighet och ungdomskriminalitetsnämnder kan påverka socialnämndens uppdrag negativt och urholka det kommunala självstyret.
- Länsstyrelsen är enig med utredningen om att kommuner bör arbeta mer med evidensbaserade metoder. En ny struktur som beslutar vad socialtjänsten ska göra kommer dock inte bidra till att mer likriktade åtgärder genomförs i landets kommuner.

- Det pågår redan ett antal reformer för att stärka socialtjänsternas brottsförebyggande arbete och som ska åsyfta en mer enhetlig process för arbetet med att förbygga att barn och unga hamnar i kriminalitet. Arbetet bör utgå från ett systemperspektiv för att se till hela systemet och en helhet inom det brottsförebyggande arbetet. Dessa förändringar behöver implementeras och utvärderas innan förslaget om en ny statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga tas i beaktan.
- Principen om barnets bästa ska vara en utgångspunkt för utredningens arbete. Länsstyrelsen betonar vikten av att genomföra en djupgående analys kring konsekvenser, fördelar och risker för barn, till följd av varje enskilt förslag. Detta för att kunna göra en bedömning av om förslagen stämmer överens med barnets rättigheter enligt barnkonventionen.
- Länsstyrelsen delar utredningens uppfattning att länsstyrelserna inte är lämplig statlig huvudman att svara för beredning och uppföljning av de beslut som är tänkta att fattas i MUK. Länsstyrelsernas uppdrag är att verka för att nationell politik tillämpas regionalt och det är inte lämpligt att länsstyrelserna har nationella uppföljningsansvar. Att länsstyrelserna ska lämna förslag till ledamöter och ersättare från kommunen till de regionala beslutsorganen är inte heller förenligt med länsstyrelsens uppdrag.

4.9 Metoder för att bedöma risk för brottslighet

Länsstyrelsen är enig med utredningens bedömning att det är av vikt att kommuner arbetar mer strukturerat med evidensbaserade metoder. De metoder som förespråkas inom området medför dock ofta stora kostnader gällande utbildning för personal och långsiktigt användande. Det finns således ett behov av stöd avseende implementering och uppföljning av metoder. Det stödet tillgodoses inte med införandet av en ny myndighet då det skulle fortsatt vara upp till varje kommun att verkställa de åtgärder som MUK beslutar om. Att peka på vad som ska göras får ingen effekt om inte kommunerna har resurser att genomföra åtgärden. Att i stället se till att socialtjänsten har förutsättningar att arbeta utifrån beprövad erfarenhet och evidens skulle däremot kunna leda till att stärka samhällets förmåga att förebygga barns och ungas involvering i kriminella nätverk.

Länsstyrelsen vill även understryka att en samlad organisation för metodutveckling och -förvaltning saknas, vilket är ett hinder för utvecklingen av metodanvändning samt jämlikheten mellan kommuner. Ett alternativ till ny lagstiftning vore att en nationell aktör får ansvara för att rekommenderade insatser, enligt forskning, tillgängliggörs genom implementering och utbildning i kommuner. Det blir än mer angeläget efter att den nya socialtjänstlagen träder i kraft. Genom en nationell aktör som tillhandahåller förvaltning, utbildning och implementeringsstöd av rekommenderade insatser och metoder, och säkerställer att dessa tillgängliggörs för landets kommuner, kan likställigheten mellan de insatser som kommunerna erbjuder öka och fler individer få rätt insats. Ett nationellt kunskapscentrum som förvaltar metoder skulle även säkra kvaliteten och uppföljning av arbetssätt i hela landet.

Det finns därmed ett behov av att utreda frågan om att inrätta ett nationellt kunskapscentrum som förvaltar metoder. Det gäller inom hela ANDTS-området (alkohol, narkotika, dopning, tobak och spel om pengar), det brottsförebyggande området samt föräldraskapsstödjande metoder.

6.1 Ekonomiska konsekvenser

Utredningens förslag att införa MUK bygger till stor del på synen att socialtjänsten inte fattar rätt beslut eller använder effektiva metoder. En analys om det verkligen är så det är och vad det i så fall beror på behöver genomföras. Många socialnämnder har stora underskott. En utveckling av ambitionsnivån finns samtidigt som ingen ökad budget finns. En rättvis resurssättning är en förutsättning för att kunna ge adekvat stöd.

De ekonomiska konsekvenserna av införandet av MUK behöver utredas ytterligare. Förslagen ger en ökad administration, undanträngningseffekter leder till att andra målgrupper får vänta på stöd vilket kan innebära en ökad psykisk ohälsa, missbruk med mera samt kostnader för själva verkställigheten. Ett riktat statsbidrag föreslås för införande men det är oklart hur länge och hur mycket.

Det är högst troligt att införandet av MUK kommer att innebära kostnadsökningar för både socialtjänsten och Polismyndigheten, relaterat till anpassning av system och processer samt utbildning av personal. Att införa en ordning där den som beslutar om insatser

men inte ansvarar för kostnaderna för verkställigheten innebär även att kommunen mister förfogande över sin egen budget.

Kommunerna får idag medel tillfördelade för sitt brottsförebyggande uppdrag. Den fördelningsnyckel som används bidrar dock till en ojämlikhet och kommuner med färre invånare drabbas. Att tillföra medel, alternativt se över den fördelning av medel som sker idag kan stimulera en mer jämlik möjlighet för kommuner att arbeta med bland annat evidensbaserade metoder.

Idag har länsstyrelser, som har kommuner med utsatta områden, ett föräldraskapsstödsuppdrag. Länsstyrelsen vill lyfta betydelsen av att alla kommuner i landet bör få samma stöd och förutsättning att arbeta förebyggande. För att verkligen göra skillnad i arbetet med att motverka att barn och unga involveras i kriminella nätverk bör samtliga kommuner i landet erhålla likvärdigt föräldraskapsstöd både regionalt och nationellt.

Det nationella stödet gällande metodutveckling behöver tillgängliggöras för de kommuner som inte själva har resurser till att tillgodogöra sig den utbildning som metoderna kräver.

8 En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga

Utredningen ska enligt direktiven föreslå en ordning i Sverige lik den i Danmark med statlig ungdomskriminalitetsnämnd. Den danska modellen har inte utvärderats ännu eller påvisat något egentligt resultat så vi vet ännu inte om ordningen gett förväntad effekt.

Förslagen i betänkandet innebär att en ny myndighet föreslås inrättas, Myndigheten mot ungdomskriminalitet (MUK), samt att en ny lag upprättas om brottsförebyggande åtgärder för unga.

8.1.2 Syftet med reformen

Det övergripande syftet med föreslagna reform är att förebygga att barn och unga begår brott av allvarligt slag och involveras i en destruktiv kriminell livsstil. Utredningen bedömer att den nya ordningen kan bidra till att säkerställa tydliga, konsekventa, och långsiktiga brottsförebyggande åtgärder för barn och unga som riskerar att involveras och utnyttjas i brottslighet av allvarligt slag.

Länsstyrelsen instämmer i utredningens resonemang kring att aktörer behöver ta ett gemensamt ansvar och att en tydligare

prioritering av målgruppen bör ske för att kunna vända den oroväckande utveckling vi ser idag med barn och unga i kriminalitet. Länsstyrelsen anser dock att förslagen inte kommer ge avsedd effekt. Det är viktigt att skapa jämlika förutsättningar för socialtjänsten att arbeta med verkningsfulla metoder för att få efterfrågad effekt. Det finns inget som tyder på att en inskränkning av det kommunala självstyret skulle bidra till detta. Den förslagna ordningen kan i stället leda till att kommuner ska verkställa åtgärder som de inte stödjer eller anser vara olämpliga för den enskilde individen. Att underminera socialtjänstens roll och kompetens kan minska tilliten till socialtjänsten. Den förtroendefulla relationen mellan individer och socialtjänsten, som är viktig i arbetet med att nå unga, kan även vara svår att etablera genom det förslagna arbetssättet. Framgång i arbetet med att motverka att barn och unga hamnar i kriminalitet samt att nå föräldrar och vårdnadshavare bygger ofta på goda relationer och engagemang.

Införandet av MUK skulle inte hantera de svåra utmaningar som vi har i dagens samhälle. För att lyckas bryta socialisering och nyrekrytering till kriminalitet krävs också insatser som stärker barns uppväxtvillkor och ökar jämlikheten. Mer föräldraskapsstöd, tryggare ekonomi och bostadssituation för barnfamiljer – i synnerhet ensamstående föräldrar, stärkta resurser till skolan och till barnhälsovården samt en meningsfull fritid minskar grogrunden för utanförskap och normbrytande beteenden. Sådana insatser är enligt länsstyrelsen en bättre prioritering av samhällets resurser än i befintliga strukturer, än att införa en ny myndighet och nämnder.

Socialtjänsten har redan idag en god förståelse för risk- och skyddsfaktorer och med rätt resurser och metoder skulle de kunna fånga upp dessa barn och unga i tid. Ett skifte från repressiva åtgärder till verkligt förebyggande insatser skulle sannolikt vara mer effektivt för att förhindra att ungdomar hamnar i kriminalitet.

8.3 Barnets bästa och den nya reformen

Utredningen saknar en djupare prövning av barnets bästa och vilka långsiktiga konsekvenser de föreslagna åtgärderna kan få utifrån barn och ungas rättigheter enligt barnkonventionen. Det framgår inte heller hur utredningen har beaktat barns rätt att vara delaktiga i de förslag som rör dem. Den föreslagna reformen handlar om ej dömda barn. Att Kriminalvården föreslås få ett uppföljningsansvar gällande en målgrupp som inte begått brott kan skicka signaler om att sociala insatser är ett straff. Det underminerar socialtjänstens

uppdrag att tidigt komma in med sociala insatser i en process där det är av yttersta vikt att vi bygger en trygg och stödjande miljö för våra unga.

De förslagna åtgärderna beaktar inte de komplexa och varierande behov som finns hos barn och unga i vårt samhälle. Det har inte heller gjorts någon bedömning kring huruvida förslagen kan innebära risk för diskriminering av vissa grupper av barn till exempel på grund av etnisk tillhörighet eller kognitiv funktionsnedsättning.

Att växa upp med olika riskfaktorer såsom barnfattigdom och skadligt bruk kan öka risken att senare hamna i kriminalitet. Socialtjänsten har i uppdrag att motverka olika sociala problem utöver kriminalitet. Att arbeta med dessa målgrupper är något som socialtjänsten behöver kunna prioritera och som kommer påverka utfall av kriminalitet. Enligt utredningen ska förslag till MUK inkomma från socialtjänsten inom tre veckor. Utredning och bedömning av behov, risker och skydd tar vanligtvis längre tid att utreda och bedöma, särskilt i komplexa ärenden med många riskfaktorer som barn ofta omges av. För att socialtjänsten ska kunna lämna ett yttrande inom den angivna tidsramen kommer det krävas prioriteringar inom nämndens verksamhet och det riskerar att medföra undanträngningseffekter.

8.4.2 Analys av befintliga myndigheter

Länsstyrelsen ställer sig bakom bedömningen att länsstyrelserna inte är lämplig statlig huvudman att svara för beredning och uppföljning av de beslut som är tänkta att fattas i MUK. Det brottsförebyggande arbetet som bedrivs inom länsstyrelsernas regi är främst på en strategisk nivå och det saknas erfarenhet av individuellt stöd till barn och unga i brottsförebyggande syfte.

11.2.2 Regionala beslutsorgan

Länsstyrelsen motsätter sig förslaget om att länsstyrelserna får ett utökat uppdrag att nominera ledamöter. Bedömning görs att den formen av utökade uppdrag inte är förenligt med myndighetens övriga arbete och samverkan med kommunerna i länet.

Allmänna synpunkter

Det pågår redan ett antal reformer inom det brottsförebyggande och brottsbekämpande området. Lag (2023:196) om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete har nylighet trätt i kraft och vi

har ännu inte sett vad det kunskapsbaserade arbetssättet gett för effekt i kommunerna. Samverkansstrukturen Bob – barn och unga i organiserad brottslighet – håller på att implementeras i hela landet och har för avsikt att ge en mer enhetlig process för arbetet med målgruppen samt stärka samverkan mellan aktörer. Sex kommuner i landet (varav en kommun i Västernorrlands län) är en del av pilotarbetet med Förstärkningsteam inom socialtjänsten. En ny socialtjänstlag är på ingång med ett tydligt förebyggande perspektiv att komma in i ett skede innan problematiken eskalerat. Det finns ett förslag att förtydliga socialnämndens ansvar för det brottsförebyggande arbetet i syfte att minska rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk. Informationsdelning mellan socialtjänster i syfte att motverka brott är även ett förslag som regeringen ser över.

Länsstyrelsen menar att pågående utredningar bör inväntas och nyetablerade arbetssätt utvärderas för att kunna se hur detta påverkar ungdomskriminalitet samt för att minska risken för parallella processer och system. Att arbeta för att stärka socialtjänstens handlingsutrymme och utveckla deras arbete med evidensbaserade metoder borde ligga i linje med nuvarande reformer.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding Carin Jämtin med brottsförebyggande samordnare Ulrika Viklund som föredragande. I den slutliga handläggningen har också Stina Esselström, Enhetschef Social hållbarhet, Anna Karlsson, ANDTS-samordnare samt Sara Marklund, Utvecklare Mänskliga rättigheter, medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Kontaktuppgifter

Välkommen att kontakta Länsstyrelsen för frågor via telefon eller e-post. Telefonnummer och e-postadress finns längst ner på första sidan. Ange ärendets diarienummer eller ärendebeteckning vid kontakt med Länsstyrelsen. Du hittar numret uppe till höger på första sidan.